

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának utolsó tiz éve.

Most tiz esztendeje, hogy érem- és régiségtárunk új igazgatót kapott. Éppen idején, de azért az utolsó pillanatban. Elődjének hosszas betegeskedése alatt minden szakszerű felügyelet nélkül s nem neki való helyiségbe költözött át. Két téli nap alatt halomba rakták a tárgyakat, szekrényeket s becsukták az ajtókat, ablakokat. Az egész készlet pedig két esztendőnél tovább tartó, babilóniai fogságában szinte lemondani látszott már múzeumi jellegéről. És az alvás a halálhoz áll már közelebb, rozsda, moly, penész vígan végezte romboló munkáját. Penészes, nyirkos, sötét istállóból átalakított raktárban várta a Múzeum új igazgatóját, ki két évi interregnum után alig tudott abba belépni, mert az ajtó zárja is berozsdásodott. A nyári hónapok az átadás-átvétellel, illetőleg a tárgyaknak erre a célra szolgáló ideiglenes elrendezésével teltek el, miről az új igazgató az Egyesület választmányának szeptemberi ülésén szóbeli, a következő ülésen már részletes, írásba foglalt jelentést is tesz s ezzel kapcsolatosan programot is ad.

A *helyiségek* teljesen alkalmatlanok: legalább hatszor akkoráknak kellene lenniök és föl egészen a mennyezetig nedvesek. A nyirkos levegő két év alatt átjárta a szekrényeket és a tárgyakat penészszel, rozsdával vonta be. A mi kevés *szekrény* van, az sem felel meg a legminimálisabb múzeális követelménynek. Éppen 15 fajta szekrényt talált, ezek részint sötétek, részint rosszul vagy sehogysem záródnak.

Szakkönyvtárnak nyoma sincs; a gyűjteményeknek szolgálatára nem áll egyetlen könyv sem, az egyesületi és egyetemi könyvtárnak idetartozó anyaga nagyon csekély és nagyrészen elavult.

Az igazgató egyedül van a gyűjteményben, a szolgálai teendőket a könyvtárnak érdemekben megöregedett szolgálja végzi.

Ilyen körülmények között a gyűjtemény nem teljesíthette kötelességeit a múltban s nem teljesítheti a jövőben sem. Szép és fontos hivatása van, hogy a közönség nevelője, a honismertetés tudományos eszköze és az egyetemi oktatás elősegítője legyen. Ebben az elszomorító állapotban csak tengődik az intézmény, noha annak *hazai kulturánk fényét kellene hirdetnie olyan veszélyeztetett ponton, mint a számos nemzetiség lakta Erdély, a hol a romániai Bukarest az ő fényesen dotált hasonló természetű gyűjteményeivel igen kényes alapot szolgáltat az összehasonlításra.*

A jelentés második része a gyűjtemény jövője biztosítására szükséges módokat jelölve meg, elvlasztja az azonnal megteremtendő eszközöket azoktól, a melyek csak céltudatos munkával, fokozatosan érhetők el:

a) kérni kell a közoktatásügyi kormányt, hogy teljesítse szerződéses kötelességét a gyűjteménytár megfelelő elhelyezése és a kezeléséhez szükséges szakértő személyzet beállítása tekintetében;

b) meg kell nyerni az egyházi és világi hatóságokat, hogy segítségül legyenek a gyűjteményekbe illő emlékek megmentésében; végül c) bele kell vinni a nagyközönség tudatába a múzeum fontosságát.

Mikor mindezek biztosítva vannak, következik — az időközben nevelendő szakemberek segítségével — a nemzetet erősítő tudományos munka: a kutatások, azok szakszerű feldolgozása és közlése. Fő vonásaiban ez volt programja s tiz esztendei megfeszített munka után ma már van múzeuma.

Legelső teendője volt, hogy gyűjteménye részére állandó javadalmat biztosítson. A régi rend szerint az apróbb kiadásokat az igazgató előlegezte egyik üléstől a másikig, a nagyobb szükségleteket a választmány szavazta meg, vagy nem szavazta meg. Ez az ősi eljárás egyenesen gyűjteményellenes volt s ezért már 1900-ban 1800 korona évi javadalmat biztosított a gyűjteménynek. Az őt megillető Esterházy-alap 400 koronájáról a gyűjtemény javára lemondott s így összesen 2200 koronára emelhetette javadalmát. A gyűjtemények állandó javadalommal való ellátása szükség szerint fölvetette az Egyesület kebelében a rendszerváltoztatás gondolatát és fölvetette annak alkalmát is. Az egyesületnek múzeális jellegét kellett visszaszerezni és a gyűjtemények érdekét kellett kiemelni, mindezt azért, mert az Egyesületnek akkori vezetői az akadémiai gondolat szolgálatába szegődtek s a gyűjtemények a második vonalba szorultak. A gyűjtemények fölszabadulásával együtt járt a gyűjteményeknek gyors föllendülése is.

Mert az új alapszabályok alapján a szakosztályok a gyűjteményekkel szerves kapcsolatba léptek, s mindkettő az egyesület általános céljai szolgálatában állott. Az egyesület tagjainak nagymérvű szaporodása jár az új alapszabályok alapján végzett munkásság nyomába s az egyesület erkölcsi és anyagi erejének gyarapításától jótékony hatást várhatunk a gyűjteményekre, még akkor is, ha valósággá lesz az, a mit óhajtunk, hogy a gyűjtemények teljesen állami kezelésbe mennek át megfelelő feltételek mellett.

Párhuzamosan folyt a munka az *egyetem érmészeti és régészeti intézetének* megeremtésére. Ez a munka a két intézmény szerves kapcsolatánál fogva természetesen az érem- és régiségtár szempontjából is fontos. Közül harmincz esztendőn át az egyetemi régészeti oktatásnak egyetlen segédeszköze a múzeumi gyűjtemények anyaga volt. Mennyire felelhetett meg ennek a hivatásának, könnyen megítélhető, valamint az is, hogy az állapotokon sürgősen segíteni kellett. Azonban csak az 1901. évi költségvetésben lehetett megkezdeni a helyzet javítását és akkor is csak igen szerény eszközökkel. Mert az intézet mai 3500 koronára emelkedett javadalma csak mintegy harmadrésze annak az évenként szükséges összegnek, mely az egyetemi szakoktatás igényei kielégítésére szükségletül mutatkozik. Mert nemcsak építeni kellett, hanem alapozni is. Különösen a kézikönyvtár megalapítása kívánna nagyobb összeget, azonban az e célra egyszersmindenkorra kért 10.000 korona mai napig sem volt az állami költségvetésbe beállítható. Így tehát a *régészeti szeminárium* céljaira utalványozott 301 kor. 91 fillér rendes és 754 kor. 71 fillér rendkívüli javadalomból és ebből a 3500 koronából kell fedezni az intézet, szeminárium s gyűjtemény egész könyvszükségletét, a tanítás összes egyéb segítő eszközeit (fényképek, gipszmásolatok stb.), ebből

kell fedeznie az összes laboratóriumi kiadásokat, az irodai szükségleteket, a kezelés, kisebb butorozások és a rendezés költségeit; ebből fedezendőek jórészen a hivatalos kiküldetésekkel járó kiadások. Sőt még az éremvásárlások is ezt terhelik egy jelentékeny részben, mert ebből fizetendőek a m. kir. főfémjelző hivatal által leküldött éremleletekből megtartott darabok is. Egy szóval e javadalomból teljesen lehetetlen a szükségletet fedezni. De mégis mily óriási haladás van *az 1899. évi állapotokkal szemben*, mikor egyetlen fillér sem állott az igazgató rendelkezésére, mikor az *1909. évre a következő összegek* vannak költségvetésileg biztosítva *dologi kiadásokra*:

a) *érem- és régiségtár*

az Erdélyi Múzeum-Egyesülettől	1400 kor. — fill.		
a rendes állami segítyből	— — — 9500 „ — „ ¹		
a rendkívüli „	— — — 12000 „ — „	22900 kor. — fill	

b) *érmészeti és régészeti intézet*

rendes évi javadalom	— — — 3500 kor. — fill.	3500 kor. — fill.
----------------------	-------------------------	-------------------

c) *régészeti szeminárium*

rendes évi javadalom	— — — 301 kor. 91 fill.		
alapfelszerelésre utalványoztatott	754 „ 71 „	1056 kor. 62 fill.	
Főösszeg	— — —	27456 kor. 62 fill.	

Bizonyára jelentékeny összeg és talán hivatott arra is, hogy tiz esztendő eredményét szemléltesse az előtt, a ki ismeri az előteremtés módját és nehézségeit.

Az erdélyi műkincsek megmentése első sorban gyűjteményünk feladata. Most tiz éve a semminél nem sokkal több volt birtokában, mert hiszen akkor anyagi ereje mellett nem is lehetett. Mivel az erdélyi műkincsek ma hihetetlenül keresettek a világpiaczon, régiségkereskedők özönlik el Erdélyt és mindenféle módon harácsolnak és kúfár czállal czipelik a külföldre.

Már 1900-ban fölkérettek az erdélyi törvényhatóságok, készítsenek olyan szabályrendeletet, hogy a területükön előkerülő minden régiséggel szemben az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának elsőbbségi joga legyen. Bele kellvén vonni a vidéki intelligenciát (földbitrosok, jegyzők, tanárok, papok, tanítók) a múzeum gondozásába, széleskörű társadalmi mozgalmat indított, hogy az előkerülő és tudomásukra jutó leleteket minél gyorsabban jelentsék be.

Az akciónak ez a második része járt nagyobb eredménnyel. A törvényhatóságok közül egyedül Kolozsvár város szabályrendelet-tervezetéről van tudomásunk, a többi törvényhatóság még csak nem is nyilatkozott. Egyedül Szilágy vármegye az, mely erejéhez mérten anyagilag is támogatja a területén folyamatban levő régészeti ásatásokat.

¹ Ebből azonban 3500 kor. vagyis egy középiskolai rendes tanár illetményeinek megfelelő összeg *személyi javadalmazásra* fordítandó.

Sokkal több eredménnyel kecsegtet az *egyházi hatóságokkal* 1900 óta folyó tárgyalás, hogy az egyházak készletében levő, műbecs-csel bíró tárgyak, *akár letétként* az illető egyház tulajdon-, sőt használati jogának teljes megóvásával; *akár csere útján*, vagy az egyház érdekeit feltétlenül respektáló *vételárért örökáron* kerüljenek régiség-tárunkba. Eleinte a magyar embert jellemző bizalmatlansággal találkozunk, de később már a róm. katolikus egyháztól kaptunk letétként és örökáron műtárgyakat, újabban pedig a református egyházkerület hozott ily szellemű határozatot.

Szívós munkássággal és emelkedő anyagi erővel elérte, hogy gyűjteményünk tiz esztendő alatt éppen megkétszereződött és pedig nagy többségében olyan anyaggal, mely úgy tudományos, mint egyéb érték tekintetében jóval fölülmúlja a régít. Pedig ebben a számban még négy ásatásnak rendezett, de meg nem számozott anyaga nincs beleszámítva.¹

De ez a rendkívül fontos, mert szakszerű ásatásból származó és pontosan megfigyelt, tehát kifogástalan tudományos becsű anyag nincs még megszámozva és tudományosan értékesítve, mert a szükséges tudományos segéderők állásai még ma sincsenek teljes számmal rendszeresítve. Az emlékek megmentése és megőrzése mellett gyűjtemény-tárunk kötelessége, hogy a gyűjteménynek egyes csoportjait rendezze és feldolgozza, szakszerű kutatásokat végezzen és azok eredményeit közzétéve, tudományosan értékesítse. Nyilvánvaló, hogy az igazgató mellé megfelelő képzettségű és számú szakember kell.

Hosszas volna s talán nem is tartoznék e rövid összefoglalás keretébe, részletesen ismertetni, hogy ez irányban mi minden történt. Az egyetem bölcsészeti kara s a Múzeum-Egyesület választmánya támogatásával, hosszas tárgyalások és ismételt előterjesztések után ma már oda jutottunk, hogy az osztályt kilencz alkalmazott szolgálja.²

Minél jobban fejlődik az intézmény, annál szembeszökőbbé vált, hogy a gyűjteménynek nincs megfelelő épülete. Az új központi egyetem elkészültével rendelkezésére bocsátott helyiség mellett ma a városban szakszórt raktári helyiséget kellett bérelni. Hogy ez a bérleti rendszer mit jelent pénzügyileg, arról is lehetne beszélni, de hogy mit jelent múzeumi szempontból, azt alig kell említeni. Egy szervesen tagolt és rendszeresen gyűjtött múzeum anyagát szétdobálni bizonyára nem múzeális eszmény. Az anyag rendezése, gondozása, megőrzése és biztonsága tekintetében tarthatatlan, földolgozása és kiállítását tekintve lehetetlen állapot.

Egy régészeti múzeum és intézet a Színház-utca és Király-utca sarkán lévő földszinti szárnyban, az egyetemi épületnek egy másik szárnyában s az egyetem épületén kívül eső három raktári helyiségben elhelyezve magában hordja az új épületnek elhalaszthatatlan szükségét. Mivel az új könyvtár és soron kívül az új állattani intézet épülete is elkészült, a régészeti intézet építése már nem maradhat el.

Dr. Buday Árpád.

¹ Egy neolitikus kori telep (Korpád), egy la Tène (Apahida) és két késő római, illetőleg kora középkori sírmező (Marosszentanna és Mező-Bánd.)

² Öt tisztviselő, kik közül azonban *csak egy végleges* minőségű, egy laboráns, egy rendes és két napidíjas kiségitő szolgál.